

Egy jó házról és egy rossz jelenségről

A Fehérvári úti piac

Cságoly Ferenc

Pár héttel az átadás előtt jártam a Fehérvári úti piacon – közel kétszáz állapottal – épületében. Pontosabban kívülről-belülről alaposan megnéztem. Izgatott, hogy mit jelent, és milyen eredménnyel járt egy markáns architektúrájú régi épület és egy új integrációja. Izgatott, hogy miképpen változik meg az eredeti karakter, illetve, hogy az a változás mennyire tervezhető tudatosan. (A tervezők és megbízók közös célkitűzése az volt, hogy az idővel egyre inkább elburjánzó és egyre alsomagyar színvonalú piaci jellegget a helyhez és a korhoz jóval inkább illő vásársarcnok karakterű formálják.) A hetvenes években épült piac és a jelenkori más jellegű, más tartalom épület integrációja önmagában is igen nehéz építészeti (és szerzői jogi) probléma. Ugy vélem, hogy az összehozás jól sikerült. A Halmos György által tervezett korábbi épület egyetlen-egy formájának megőrzése lényegesen megzavarodott, igaz, immár belső térben érvényesül. Régi és új együttesének kialakítása építészetileg hatásos lehet akkor, ha a régi és új között nagyobb az időbeli távolság. Akkor eleve építészeti

lehetőséggé válik az ellenpontozás, a különböző korok markáns megkülönböztetése. Kicsit esz-közlemből a helyzet, ha a régi és az újat csak pár évvel később lástja az eszmástól, mint ebben az esetben is. Lehet, hogy így az épület múltját nem ismerő, és az építészeten laikus megfigyelő alig veszi észre, hogy két, egymáshoz közeli időben épült épület kapcsolaton van szó. De ez is lehet pozitív, hiszen eleve feltehető a konfliktusmentesség. A régi és az új rész között azért is lehet feszültségmentes a kapcsolat, mert az új jösszével a formálás eszközzeivel megmódítható – egyszerűen, tisztán, semleges tónusban – fogalmozhat. Eppen ez az egyszerűség teszi alkalmasnak arra, hogy érzékeltető feszültség nélkül jöjjen létre építészeti kapcsolat két kor, két építész, két hitbéli között. Két erőteljesen formált építészeti karakter együttesét éppen javabb a konfliktus lehetőségé, és annak, hogy a két építészeti attitűd elhethetetleni egymást. Ezért így vélem, hogy a tiszta és egyszerű kialakítás ebben az esetben nem csupán a tervező személyes építészeti elkötelezésének kifejezése, hanem több annak. Az itt és most, az igazságnak összetett téri világa. Különösen hatásos a galériászt Boscai út felüli oldala, ahol a zárt homlokzat mögötti felülvilágított, alacsony belmagasságú tér a csarnoktér legmagasabb részére kerül közvetlen kapcsolatba. A téraaranyok változásának gondosan komponált rendje mellett a nagy belső tér változatosságát, évezhetőségét növelik az arányosan elhelyezett állóképek és lépések. Izgató komponája ennek a gazdag téri szervezeten a bejárat rész, az L alakú tér sarka.

A külső és a belső világ szerkesztettség, szellemiségét tekintve egyaránt koherens. A belső ter-

reken és a szerkezeti rendben egyaránt érvényesülő egyszerű, fogyelemzett tisztaság, mint viselkedési mód, a külsőben is jelentkezik. Az egyszerű formák előbbi építészeti programmal és tartalommal épült. Ez a kénszerű kompromisszum azonban sem a belső térben, sem a homlokzaton nem érzékeltető, és ez megint csak a tervező, Kertész András szakmai tudását dicséri. Ha azt mondanám, hogy a belső tér szűk, akkor csupán a személyes esztétikai véleményemre fejeznék ki. Ha azt mondanám, hogy a belső tér helyenvaló, alkalmasak, akkor ez „csupán” a funkcionális megfontolást rögzítené. Ehelyett azt mondom, hogy a belső tér más vásársarcnok atmoszférát sugározna. Egy mai vásársarcnok. A karakter, a jelleg, a szellemiség megteremtése véleményem szerint mind a jóval magasabb rendű érzék, mint a csupán ésszel, vagy a funkcionális téri öntértek. Építészeti nyelvvel kifejezve: ez a belső tér dinamikus, átlátható, igazságnak összetett téri világa. Különösen hatásos a galériászt Boscai út felüli oldala, ahol a zárt homlokzat mögötti felülvilágított, alacsony belmagasságú tér a csarnoktér legmagasabb részére kerül közvetlen kapcsolatba. A téraaranyok változásának gondosan komponált rendje mellett a nagy belső tér változatosságát, évezhetőségét növelik az arányosan elhelyezett állóképek és lépések. Izgató komponája ennek a gazdag téri szervezeten a bejárat rész, az L alakú tér sarka.

2

3

sarkot megjelőző vertikális elem összehangoltan együttesített jelen mek, bár véleményem szerint mindez egybenben hatna, ha a sarkon lévő pengafelbáttrabban magasodik fel.

Ennyit a jó házról, és most a rossz jelenségről. Nem biztos, hogy írtam volna az új Fehérvári úti piacról, ha szokásomtól eltérően nem olvasom el felületlenül a Népszabadságon megjelent „Konzervatívaványság” című írást. Nem nevezem építészeti kritikának, bár a cikk szerzője, Martinok József az Octagon Építészeti Kft. Műhely tagjaként jegyezte önmagát. Azt nem nevezem építészeti kritikának, mert ez az írás nem szakzszerű, nem kiengyelisüllyesztett, ezáltal szakmailag nem bizonyosul kiengyelisüllyesztett, hanem közérthető és a kritikai, hogy a tárgyról tárgyirányban beszéljen. Az építészeti kritika, illetve, hogy a tárgyról tárgyirányban beszéljen. Az építészeti kritika, illetve, hogy a tárgyról tárgyirányban beszéljen. Az építészeti kritika, illetve, hogy a tárgyról tárgyirányban beszéljen.

Mert ez az írás nem szakzszerű, nem kiengyelisüllyesztett, ezáltal szakmailag nem bizonyosul kiengyelisüllyesztett, hanem közérthető és a kritikai, hogy a tárgyról tárgyirányban beszéljen. Az építészeti kritika, illetve, hogy a tárgyról tárgyirányban beszéljen. Az építészeti kritika, illetve, hogy a tárgyról tárgyirányban beszéljen.

mezhetetlen. Csak az egyik vagy csak a másik oldalt értelmezési kísérlete eleve szerkesztetlen. A Népszabadságon megjelent írás a Fehérvári úti új piacot a környezetünkben elszaporodó csúnya „dobozok” kategóriájába sorolja, egy kalap alá véve a városközépségi építészeti giccses, egy kalap alá véve a városközépségi építészeti giccses, egy kalap alá véve a városközépségi építészeti giccses, egy kalap alá véve a városközépségi építészeti giccses.

Ha egy kritika mindent felmunkázatlanul tökéletes, az eleve gyánság. De ugyanaz az is, ha a kritika mindent leránt, ha egy pozitív jelzést nincs, ha minden rossz. Még a sátnak is vannak pozitív tulajdonságai, például az, hogy olajos. (Vagy legalábbis olajosnak tűnik.) A kiengyelisüllyesztettség és mértékartás hiányát növelheti a kritika műfajához méltatlan jelzős szerkesztés is. Csak néhány idézet az írásból. „Ödanditmentis téglaföldmedvény”, „előléteszerzés”, „komint”, „pölcikagerezt”, „in-cifnaci menyvezet”, Rostand Cinyarónál szólvá: „mondhatta volna szebben, kis lovag”. Nem biztos, hogy írtam volna arról a cikről, ha nem érezném úgy, hogy egy jelenség része, figyelemre emelésre méltó. Az építészeti kritika önérvényesítő válsága, szakmai szintjének silányodása az egész szakmát érintő kérdés. Építésztek és építészeti kritikusokat egyaránt.

1. Az áruház, felf. felfordult házihomlokzat és az Október 23. utcai homlokzat
2. Légfelvételben balra a piac, jobbra a régi áruház tömbje. A Boscai út-Október 23. utca terelése időiglenes, aluljáró építészeti felület (fotó: Székely Ferenc)
3. Az Október 23. utcai szikár, modern jellegű épület

Egy jó házról és egy rossz jelenségről

A Fehérvári úti piac

Cságoly Ferenc

Pár héttel az átadás előtt jártam a Fehérvári úti piacon – közel kétszáz állapottal – épületében. Pontosabban kívülről-belülről alaposan megnéztem. Izgatott, hogy mit jelent, és milyen eredménnyel járt egy markáns architektúrájú régi épület és egy új integrációja. Izgatott, hogy miképpen változik meg az eredeti karakter, illetve, hogy és milyen mennyire tervezhető tudatosan. (A tervezők és megbízók közös célkitűzése az volt, hogy az idővel egyre inkább elburjánzó és egyre alacsonyabb szintűvé váló piaci jellegget a helyhez és a korhoz jóval inkább illő vásárcsarnoki karaktert formálják.)

A hetvenes években épült piac és a jelenkori más jellegű, más tartalom épület integráció önmagában is igen nehéz építészeti (és szerzői jogi) probléma. Úgy vélem, hogy az összehozás jól sikerült. A Halmos György által tervezett korábbi épület egyéni-értekezési formáinak legnyerseme megmaradt, igaz, immár belső térben érvényesül. Régi és új együttesének kialakítása építészetileg hatásos lehet akkor, ha a régi és új között nagyobb az időbeli távolság. Akkor elve építészeti

lehetőségé válik az ellenpontosítás, a különböző korok markáns megkülönböztetése. Kicsit esz-közlemből a helyzet, ha a régi és az újat csak pár évtizedre választja az egymástól, mint ebben az esetben is. Lehet, hogy így az épület múltját nem ismerő, és az építészetben laikus megfigyelő alig veszi észre, hogy két, egymáshoz közeli időben épült épület kapcsolatarán van szó. De ez is lehet pozitív, hiszen elve feltehető a konfliktusmentesség. A régi és az új rész között azért is lehet feszültségmentes a kapcsolat, mert az új jószerevé a formálás eszközeivel temendóra – egyszerűen, tisztán, semleges tónusban – fogalmaztat. Eppen ez az egyszerűség teszi alkalmasnak arra, hogy érzékelhető feszültség nélkül jöjjön létre építészeti kapcsolat két kor, két építész, két hatáskör között. Két erőteljesen formált építészeti karakter együttesét a régi jóval nagyobb a konfliktus lehetősége, és annak, hogy a két építészeti attitűd ellehetetleníti egymást. Ezért így vélem, hogy a tiszta és egyszerű kialakítás ebben az esetben nem csupán a tervező személyes építészeti elképzelésének kifejezése, hanem több annak. Az itt és most leghatásosabb építészeti lehetőségök közül a szinte egyedül célravezető viselkedési stratégiaja.

Az egyszerű, logikus, tiszta szerkesztés átfogóan jellemzi az új épületet, annak ellenére, hogy a szerkesztési rendnek az összepártás érdekében elve alkalmazkodnia kellett a régi épület mértrendjéhez. Az kellett vennie annak szerkezeti ritmusát annak ellenére, hogy az gyökeresen más jellegű foglaltság, más építészeti programmal és tartalommal épült. Ez a kénszerű kompromisszum azonban sem a belső térben, sem a homlokzaton nem érzékelhető, és ez megint csak a tervező, Kertész András szakmai tudását dicséri. Ha azt mondanám, hogy a belső tér szép, akkor csupán a személyes észlelti véleményemre fejezném ki. Ha azt mondanám, hogy a belső tér helyenvaló, alkalmasak, akkor ez „csupán” a funkcionális megfelelést rögzítené. Ehelyett azt mondom, hogy a belső tér valószínűleg atmoszférát sugározna. Egy mai vásárcsarnoké. A karakter, a jelleg, a szellemiség megteremtése véleményem szerint jóval magasabb rendű értek, mint a csupán ésszel, vagy a személyes funkcionális területek, építészeti nyelvvel kifejezve: ez a belső tér dinamikus, átlátható, igazgalmán összetett térí világ. Különösen hatásos a galériászt Boscai út felüli oldala, ahol a zárt homlokzat mögötti felülvilágított, alacsony belmagasságú tér a csarnoktér legmagasabb részére kerül közvetlen kapcsolatba. A téranévny változásának gondosan komponált rendje mellett a nagy belső tér változatosságát, évezhetőségét növelik az arányosan elhelyezett állványok és lépcsők. Izgató szempontja ennek a gazdag tér szerkezetének a bejárati rész, az L alakú tér sarka.

A külső és a belső világ szerkesztettség, szellemiségét tekintve egyaránt koherens. A belső te-

2

3

rekben és a szerkezeti rendben egyaránt érvényesülő egyszerű, felgyémelt tisztaság, mint viselkedési mód, a külsőben is jelenléte. Az egyszerű formából építészeti architektúra stratégiája valószínűleg ugyanaz, mint a belsőben megteremtési az illeszkedés, a kapcsolódások lehetősége. A kapcsolódást, szűken értelmezve a szomszédos épületekkel (a Skálával és a Szendrői-Léval fele szorvosított rendelővel), tágabban értelmezve a városvezetellel. Hozzátenném, hogy ezen a helyen nem csak kapcsolat megteremtése volt fontos, hanem a téri rendezettség egyáltalán.

A kapcsolatok értékes különösen fontos manapság, amikor egyre inkább szaporodnak az öntörvényű, csak önmagukra koncentrált épületek. Ezek lehetnek szép, értékesek, de a város szempontjából károsak, hiszen elemleire bontják a város elve kapcsolatrendszeréből építkező szövét. Ez pedig – ad absurdum – a város halálához vezetett. A kapcsolatrendszer ezáltal nem csupán építészeti vagy urbanisztikai probléma, hanem etikai mélygarás kérdés. A homlokzatok kompozitív rendje a geometrius absztrakció trendjéhez illeszkedik. A zárt és nyitott felületek önmagukban és egymáshoz való viszonyukban is erősek. Az architektóniakalig fontos épületszár kezelése stílusosan és szemantikaalig egyaránt helytálló. A főbejárat jelzőként alkalmazott nagy nyíláskeret és a

sarkot megjelölő vertikális elem összehangolt együttesként jelen meg, bár véleményem szerint mindez erőteljesen hatna, ha a sarkon lévő pengefal bátrabban magasodik fel.

Ennyit a jó házról, és most a rossz jelenségről. Nem biztos, hogy írtam volna az új Fehérvári úti piacról, ha szakolomtól eltérően nem olvasom el vetlenül a Népszabadságon megjelent „Konzervatívaványság” című írást. Nem nevezem építészeti kritikának, bár a cikk szerzője, Martinok József az Octogon Építészeti Könyvtár Műhely tagjaként jegyezti önmagát. Azért nem nevezem építészeti kritikának, mert ez az írás nem szakzerű, nem kiengesztelő, ezáltal szakolom nem biztos, hogy joggal várható el a kritizálást, hogy a látványú tárgyiszervezéséről. Az építészeti kritizálást, azaz szerkesztési lejegyet, ez fokozottan fontos akkor, ha a célközönség nem szakemberek, hanem főként laikus érdeklődőkből áll. Építészettel (elő)re vonatkozhat. A kritika is. Ugyanakkor, mivel népes rétegeknek ellenszemsz és modern építészeti egyszerű, redukált, már-már minimálisra vonulata, nem sok rizikóval jár, ha ez az építészeti a kritika részéről határozatlanulban részéss. Sokkal nehezebb teljesítmény enél, ha a kritika megpróbálja értelmezni sokak számára a csendesebb, nehezebben észrevehe-

mezhetetlen. Csak az egyik vagy csak a másik oldal értelmezési kísérlete elve szerkesztetlen. A Népszabadságon megjelent írás a Fehérvári úti új piacot a környezetünkben elszaporodó csúnya „dobozok” kategóriájába sorolja, egy kalap alá véve a városrészi ipari és raktárépületeket, igénytelen kereskedelmi létesítményeket. Ez az állítás egy részről nem igaz, másrésztől van különbség doboz és doboz között. Csak párt említettek a csapok által felmunkasztalt „dobozokból” (bár a sor jócskán folytatható lenne). „Doboz” Peter Zumthor bregenzi Kunsthaus. Felkész. „doboz” a Morger-Degele építészpáros vaduzi Művészeti Múzeuma.

„Doboz” Herzog és de Meuron Laban táncközponja Londonban, a palácok Morsos Dan Benito kultúrházában Badajozban és Kazanyo Sejima szinte teljes eldömlve. Klasszikus „doboz” Mies van der Rohe Farnsworth háza vagy Aaruo Rumsuzur tapolai temploma. A cikiben is megemlítték Orkény-féle dobozolás. Mint önálló cikk, nem túl érdekes. Mint egy jelenség része, figyelemre és említésre méltó. Az építészeti kritika öncélúvá válása, szakmai szintjének silányodása az egész szakmát érintő kérdés. Építészeket és építészeti kritikusokat egyaránt.

1. Az áruháza, felfelől bázisomlokzat és az Október 23. utcai homlokzat

2. Légifelhőlés balra a piac, jobbra a régi áruháza tömbje. A Boscai út-Október 23. utca terelése ideiglenes, alulról építészeti felvétel (fotó: Székely Ferenc)

3. Az Október 23. utcai szikár, modern jellegű bázis

